

MEDLEMSBLAD

FORORD

Sommerhalvåret er utetiden også for historielaget. Nå er allerede to ting unnagjort: Vandring langs den gamle Kirkeveien, og helgetur til Østfold med tur på fjorden. Vi får referat fra begge begivenhetene i neste nummer.

Det neste store arrangementet er Austmarka Marken den 11. august. Legg også merke til at det blir miletenning kvelden før.

Så er det langturen til det norske Amerika i oktober. Mange ser her en sjanse til å få tatt en amerikatur, kanskje den eneste i livet. Alt tyder på at det blir god oppslutning om denne turen.

Vi har fyldig omtale om begge disse begivenhetene under Nytt fra laget.

Så håper vi at Mølleprosjektet kan komme nærmest i havn i løpet av sommeren. Det lysner på det økonomiske området, og vi håper at dugnadshjelpen kan bli litt bedre etter hvert.

Purring på ubetalt kontingent kommer til noen. Det sparer oss for mye arbeid om dere betaler nå.

God sommer!

Finn Åberg

Nr. 89

Juni 2001

NYTT FRA LAGET

Austmarka-marken 11. august

Forberedelsene til marken er i full gang, og vi begynner nå å få både folk og fe på listene våre. Det blir salgsboder i år også, noen er klar allerede, men vi oppfordrer dere til å melde dere og være med å gjøre marken til en stor dag på Austmarka. Vi skal gjøre alt fra rosemaling og bilder til grønnsaker og papirbretting! Det blir også fesjå med forskj. lige dyr og ponniridning for unga. Hesteskokasting hører også med. Fisking er en populær hobby, og vi vil få en demonstrasjon av dyktige folk, noen tips for å lure fisken på kroken får vi kanskje også. Dessuten blir det smaksprøver.

Mat må vi også ha. På dagen stiller vi med tradisjonell "grit-stappe", gløstekt sild, Smedhaug-brød med myssmør eller kvitost, kaffe, honningkake, m.m. I kiosken får du også kjøpt pølser, is og brus.

Markensdagen starter kl. 12.00 med høytidelig åpning. Kl. 16.00 blir det auksjon på låvebrua. Om kvelden blir det dans til musikk av "Mors Beste Barn", de begynner å spille kl. 21.00.

Tjærebrenning og køla-mile har vi også i år. I forbindelse med tenning av køla-mila vil vi ha en markering fredag kveld 10. august kl. 21.00 med litt visesang og diktlesning. Kaffe og honningkake får du kjøpt til en rimelig pris; ta en tur innom Tunet!

Vedrørende salgsboder, ta kontakt med:

Björg Aulie, Ammerudv. 67, 0958 Oslo

Tlf. 22 25 92 95 - 22 16 27 18

Tlf. 62 82 82 42 (helg)

Vi håper Marken blir en koselig dag for alle, og vi ønsker oss mange besøkende!

Björg

Bli med på tur til DET NORSKE AMERIKA 5.-18. oktober 2001

Rundtur i Midtvesten i samarbeide med Austmarka Historielag.

Reiseleder: Ola Svenneby

Turen starter med avreise fra Gardermoen. Ankomst Minneapolis. På rundturen har vi følgende reiserute:

- 05.-06.10. Minneapolis med sight-seeing, orientering om norsk innvandrerhistorie.
- 07. 10 Fargo med stopp i Alexandria. Lokal guide. Besøk hos "Sønner av Norge."
- 08. 10 Minot med besøk på Norsk Høstfest, Hatton og Sondre Norheims farm.
- 09.10 Mandan med besøk på North Dakota Herritage Center, Bismark.
- 10. 10 Pierre. En spesiell farmerby på prærien i Sør Dakota.
- 11. 10 Pipestone. Besøk i Corn Palace i Mitchel. Hiawata utendørs-teater og Fort Colt.
- 12.-15.10 La Cross med Blair, Rest Haven kirkegård Westby, Norske dalen, Amish people, gardsbesøk, Arcadia Memorial Park, båttur på Mississippi og mye mer.
- 16. 10 Minneapolis. Besøk på verdens største handlesenter, Mall of America.
- 18- 10 Vi ankommer Gardermoen etter en natt på flyet.

På turen vil vi besøke følgende stater: Minnesota, Nord Dakota, Sør Dakota og Wisconsin.

Detaljert program sendes den enkelte etter påmelding.

Frist for påmelding: 05.08.01 med innbetaling av depositum kr 5000 til: Ola Svenneby, 2436 Våler, konto 1913.58.11990. Slutfaktura fratrukket innbetalt depositum sendes 05.09.01.

Pris pr person i dobbeltrom kr 15.900,-. Tillegg for dobbeltrom ca kr 5.000,-.

Turprisen inkluderer fly tur/retur Oslo-Minneapolis, 2 måltider på flyet hver veg. Alle overnattinger m/frokost, 9 lunsjer, 10 middager, rundreise m. buss, lokalguider, inngangsbilletter til alle besøk som er omtalt og norsk reiseleder.

Muligheter for deler av turen på egnhånd, eventuelt forlenget opphold.

Vi reiser med Iceland Air via Reykjavik med muligheter for inntil 3 dagers opphold på Island.

Flyskatter, flyplassavgifter, reise- og avbestillingsforsikringer er ikke inkludert i turprisen.

Det tas forbehold om kurs- og prisendringer utenfor vår kontroll.

Teknisk arrangør Bennett BTI, Nordic, Hedmark Reisebureau AS.
Medlem av Reisegarantifondet.

For påmelding eller ytterligere informasjon, - kontakt

Åge Sørmoen, Austmarka Historielag,
2224 Austmarka, tlf. 62828147 / 32059776

eller

Ola Svenneby,

2436 Våler

tlf. 62420604 / 90756029, fax 62420111

Holmen Mølle

Som nevnt sist sendte vi søknad til Norsk Kulturråd om 100.000 kroner til mølla. Svaret fra Kulturrådet ble avslag. Med god hjelp fra kultursjef Fonås sendte vi klage på avslaget. Og iblant lønner det seg å klage! Søknaden ble vurdert på nytt, og vi får 50.000 kroner til "formidlings førebundene tiltak" som det heter i svaret. Vi har også en søknad inne om 20.000 kroner til kommunen og venter svar på den snart. Vegvesenet har tilbudt oss noe hjelp med drenggrøft mellom riksvegen og møllebygningen.

Dugnadsinnsatsen er svært så laber. Kun én (Kjell Eriksen) har meldt seg villig til å gjøre en innsats. Jan Berg, tlf. 62828960, er avhengig av å få med flere for å få ryddet, snøket og malt det som gjenstår.

Åge

Gaver til laget

Fra Austbo har vi fått flere lass med fyllmasse til Tunet og mølla.

Og så en overraskende og interessant gave fra Svein Østli. Han har forært oss saga ved Sjøvika, det siste av de gamle sagbruk på Austmarka som er intakt. Det blir en utfordring for laget hvordan vi best skal bevare dette sagbruket.

Grillkøl til salgs

Vi har fått mye ros for grillkøla vår som er brent i mile på gammeldags måte. Vi har fortsatt en del sekker til salgs for kr 8,- pr kg. Ta kontakt med Oddvar Jakobsen, tlf. 62828246.

Nye medlemmer

Denne gangen kan vi ønske 4 nye medlemmer velkommen:
Elin Andreassen, Marit Svestad, begge Kongsvinger.
Knut Axelsen, Ivar Meltvedt, begge Oslo.

Hus er flyttet

Stua i nordre Fltøberget ble flyttet til Varaldskog nordre og brukt som uthus ved skogvokterboligen. Årstall er ukjent. Huset brant i 1952.

Bu på Taje, Fagernes, ble flyttet til Nystuen på Skullerud tidlig på 1900-tallet.

Stua i Solbergseter søndre ble flyttet til Åsheim i 1905. Folket i Solbergsetra flyttet da til nordre Solbergseter, da det stedet nylig var fraflyttet.

Åge

MILLA OG OLAF I SØSÆTRA

Ett av våre medlemmer i Oslo, Arne Paulsen, leide en tid Søsætra som feriested. I fjor sendte han meg noen etterlatte papirer fra de siste beboerne der, Emilie og Olaf Jensen, og lurte på om dette var noe for Historielaget.

Papirene dreide seg om det hverdagslige på et småbruk fra 80 til 35 år tilbake. Det var strømregninger, radiolisenser, oppgjør for tømmerhogst, salg av kalver m.m. Olaf hadde også tatt vare på noen papirer fra tida før han flyttet fra Oslo (eller Kristiania som det da het). Dette vakte min nysgjerrighet om plassen Søsætra og om hvem disse to siste som bodde fast der, var.

Utgårdseter består av to plasser som ligger ved Sætertjernet mot Finsrud, Nordsætra og Søsætra. I Nordsætra sto det inntil for ti år siden bare igjen en tømmerlåve. Den ble flyttet til Bygdetunet. I Søsætra står det fortsatt igjen noen hus. Våningshuset er svært lite, ca. 30 kvm. Plassen eies i dag av John Haget og leies ut som feriested.

Utgårdseter er beskrevet fra rundt 1750, men om begge plassene har bestått helt fra den tida, er usikkert. De første vi med sikkerhet vet bodde i Søsætra, er Nils Torbjørnsen fra Varildbakken, gift med Anne Eriksdatter fra Billa. De kom hit på 1830-tallet. Sønnen Erik Nilsen bodde her etter dem fram til han døde i 1922. Han var også gift fra Billa på Finsrud, med Olea Eriksdatter.

I 1922 flytter Olaf Jensen til plassen. Han kommer fra Kristiania og er gift med Emilie (Milla) Kaspara Haugen fra Kjerret. Før de kom til Søsætra bodde paret en kort tid på Ilag i Eidskog. Ifølge Edgar Haugen ættet Olaf fra Finsrud, så det kan ha vært slekt/bekjentskap mellom ham og de forrige beboerne. En grunn til at Olaf flyttet til Austmarka kunne nok være arbeidsforholdene. 31/1 1922 var han innmeldt som arbeidsledig platearbeider ved Kristiania Arbeidskontor.

Olaf var født 1886. 30 år gammel fikk han seg leilighet i Vogtsgt. 32 i Kristiania, to rom og kjøkken i 1. etg. For det betalte han 14 kroner i måneden til C. Sandbach. Olaf var platearbeider ved Nylands Verksted og ble tidlig medlem i Jern- og Metallarbeiderforbundet. Av skattsedlene han har etterlatt seg, kan vi se hva han tjente i Kristiania og i Kjerret. I 1915 var inntekten 1300 kroner, i 1919 4100 kroner, i 1924 tjente han 1200 kroner, og i 1927 var inntekten sunket til 700 kroner. En tariffoverenskomst fra verkstedindustrien 1916 viser at fagarbeidere tjente 45 øre i timen, hjelpearbeidere 40 øre og kvinner 20 øre per time. Olaf var senere medlem i Skog- og Landarbeiderforeningen etter at han flyttet til Kjerret.

I 1923 ble det installert strøm i Søsætra, og regninga lød på 16 kroner for et halvår med 100 W fast. Strømmen ble nok bare brukt til noen få lyspærer da. Eiter som inntektene sank mot 1930-tallet, kunne nok lysregninga vær hard nok å betale. I 1931 fikk han purring på 43 kroner fra Brødbølfoss Elektrisitetsverk.

Milla og Olaf eide aldri Søsætra. Men de hadde vel bygget eller kostet på noe. I 1927 ble det betalt kr. 24,20 i avdrag til Vinger Sparebank. På plassen hadde de to kuer og en gris så lenge de klarte. Slakteoppgjør til Kjøttballen i Oslo viser at de fikk kr. 1,50 per kilo for kalvslakt og bare 10 øre for et kalvskinn. I 1923 kjøpte de smørkjerne for 87 kroner, og i 1933 skaffet de seg separator.

Av brev som Olaf Jensen etterlater seg, er ett fra Ingolf Støkker i 1936. Her kommenterer Støkker at Olaf synes et to-rørs apparat blir for dyrt for ham, men at han vet om et tre-rørs apparat, lite brukt, som han kan få kjøpt

for 200 kroner. Etersom Støkker var smed, tenkte jeg at det vel dreide seg om brennevinsapparat. Men ved videre lesing skjønnte jeg at Ingolf Støkker var formann i Radiolytterforeningen, så det var et radioapparat Olaf var interessert i! Og radio skaffet han seg. I 1941 betalte han kr. 13,50 i lytteravgift.

En kvittering fra Askim Gummivarefabrikk i 1929 viser at Olaf har kjøpt seg gummistøvler med ulykkesgaranti! Dersom han var utsatt for ulykke med støvlene på, kunne han få 250 kroner for beinbrudd eller brudd på høyre arm, 150 kroner for brudd på venstre arm og 100 kroner for dødsulykke.

Olaf hadde et dårlig bein etter å ha blitt påkjørt av en sporvogn i Kristiania. Men han arbeidet trutt og jevnt som tømmerhogger for A/S Lier, Varald og Bogen, helst i Linnerudteigen. Han etterlater et hogstoppgjør for november 1955. Da var han innpå 70 år og fikk 343 kroner for 33 kbm. Olaf arbeidet trutt og tok sjelden pause. To arbeidkamerater mente han fikk ta seg fem minutter han også og satte seg på stokken han drev og barket. Men Olaf honket forbi dem og fortsatte å barke på stokken bortafor der de satt!

Milla og Olaf hadde ingen barn. De levde stort sett et stille og rolig liv, nøkternt og sparsommelig uten store livsutfoldelser. Eneste deltakelse i det offentlige jeg har funnet, er en innkalling Olaf fikk til møte i Vinger fattigstyre i 1931.

Milla var kjent som en streng dame. Rett som det var ga hun Olaf en lusing når hun syntes han fortjente det. Jeg vet ikke om det er tilfeldig, men én sang er bevart i papirene etter Olaf. Den er skrevet ned av Olivia Lindberg Østgården i 1927, og første verset lyder slik:

O, gift dig aldrig min venn
 O, gift dig aldrig min venn
 Jeg arbeider og svetter både dager og netter
 o, gid jeg var ungar igjen
 o, gid jeg var ungar igjen

Både Milla og Olaf oppnådde å bli vel 80 år gamle. Olaf døde 24. august 1967, og Milla bodde en stund alene på Søsætra til hun kom på Hov aldershjem. Der døde hun 4. januar 1972.

LÆRER KRISTIAN NORDLI

I forrige nummer hadde jeg et innlegg der det ble etterlyst fortellinger om lærere i bygda. Det er ikke kommet noen reaksjon på det, men oppfordringen gjelder fortsatt. For at emnet ikke skal bli glemt, tar jeg med noe om lærer Nordli, som virket i Holmby skole for nesten 90 år siden.

Det er ikke mange nålevende som har hatt ham som lærer, men noe fortalte far meg, og noe er tatt fra avisutklippene som laget har.

Kristian Nordli var født i Lesja i Gudbrandsdalen i 1892, faren var bonde. Han begynte på Hamar Lærerskole, der han tok eksamen i 1912. Det var altså en svært ung lærer som gikk ut i arbeidslivet. Han kom til Vinger, og etter 1 år ved Holmen og Speismark skoler ble han ansatt ved Holmby skole i 1913. Her ble han til 1931, da han kom til Øiset skole. Her ble han til 1959, det vil si at han virket som lærer i Vinger i 47 år!

Lærer Nordli er kjent som det korrekte menneske: alltid velstelt og ordentlig, nøyaktig i sin tale, som var rent riksmål, den særpregede Lesjadialekten var forsvunnet. Like nøyaktig var han i skrift, hans håndskrift var sirlig og elegant, og slik skulle barna skrive også. Det vanket oftest rapp over fingrene når læreren ikke var fornøyd. Dette er ikke akkurat moderne pedagogikk, men det er et faktum at svært mange av hans elever virkelig lærte å skrive pent, og tenk så på håndskriften til dagens unge!

Nordli skaffet seg etterhvert noe ekstrautdanning: i 1920 gikk han på Abrahamssons Stiftelse i Gøteborg, der han lærte kunsthåndverk (sløyd), hagestell, tegning og språk, og han tok også en rekke andre kurs for å perfektionere seg, og perfekt var han da også til gangs. Sløyd var en av hans spesialiteter, og guttene laget fine møbler med den redskapen de hadde til rådighet, husk på at det var ikke noe elektrisk verktøy den gangen! Karsten Øverby fortalte meg en gang om det strevet de hadde i sløydtimene med den kravstore læreren.

Hagestell var en annen spesialitet. Min far, Martin Åberg, har skrevet om sitt liv i serien "I manns minne" (gjengitt i bladene 35 til 38), og jeg tar med noe av det han fortalte om skolegangen sin. Han gikk først noen år i den gamle skolestua i Bekken med Mo som lærer, men flyttet så til det skolehuset som står nå. Han forteller: "Det kom samtidig en ny lærer, en meget ung kar. Han gikk bestandig i puttiser, og han brukte lorgnett. Han var streng, men flink var han, både til å lære oss, og til alt han gjorde."

Ved den nye skolen ble det brutt opp et jordstykke som skulle være til skolehage. Det var ganske stort, kanskje bortimot et halvt dekar. Der la vi skolebarna ned mye arbeid, det første vi måtte gjøre var å plukke småstein og bære bort. Fra småbrukerne i kretsen fikk vi gjødsel. Denne spadde vi ned, og så var det å rake og planere. Vi plantet mange slags trær og busker, og sådde grønnsaksfrø av mange slag. Alt måtte gjøres med den pinligste nøyaktighet. Om høsten delte vi grønnsakene likt og fikk dem med heim.

En sommer var det veldig tørt, og det ble lite vann i skolebrønnen. Da måtte noen av de største guttene grave en brønn i en blaut dal i nærheten. Jeg var med på jobben, så jeg husker det godt. Det ble ikke så store brønnen, men det ble da vann i den, og derfra bar vi vann til den tørre hagen. Vi var også på ei myr og tok torv for å blande i den magre jorda.

Alt hagearbeid ble gjort etter den ordinære skoletid, så det var ofte seint på kvelden før vi kom heim. En kveld kom jeg heim litt før klokka 12. Hele sommerferien passet vi hagen."

Nordli var også en foregangsmann når det gjaldt skolefilm. Det var han som introduserte bildebånd (filmstrips) til bruk i heimstadlære, takket være ham var Vinger en foregangskommune på det området. Han var mangeårig medlem av eksamensnemnda, han var formann i læremiddelemnemnda, og han deltok i bygdebokarbeidet. Han hadde en rekke tillitsverv i det kommunale styre og stell, og var sikkert en vanskelig mann å diskutere med, han var rolig og sindig, tolerant men prinsippfast. Han lot seg sjelden eller aldri rive med av følelser.

Politisk var han venstremann, religiøst interessert var han også, og var med i arrangementer på Bedehuset.

I gamle dager hadde læreren i skolekretsen ute på landsbygda en sentral posisjon. Han var en av de få som hadde en høyere utdanning, og måtte hjelpe folk med papirer og skjemaer av alle slag. Og så sto det respekt av læreren, på en måte som dagens ungdom ikke kjenner noe til. Lærer Nordli var av den trofaste, samvittighetsfulle mennesketypen som tålmodig strevde med å innprente kunnskaper og holdninger hos barn i mange generasjoner.

For dagens mennesker ville kanskje en mennesketype som Nordli virke irriterende: Alltid korrekt, saklig, ubevegelig, det virker som om han ikke hadde noe svakt punkt. Slikt kan jo få et følelsesmenneske til å fly i flint, men ettermålet til Nordli var, iallfall i Holmby krets: en streng og flink lærer som alle hadde den største respekt for.

Finn Åberg

KIRKEVEIEN OG KIRKELIA

Plassen Kirkelien (eller Brødbøllien) lå like ved den gamle Kirkeveien til Matrandkirka, som Austmarka sognet til i gamle dager. Kirka på Austmarka ble bygget i 1858, så fra den tid ble det nok mindre ferdsel etter den gamle Kirkeveien.

Min bestemor, Karen Kristiansdatter Kuskemoen, var født på plassen Kirkelien i 1857. Hvor hun gikk på skole, vet jeg ikke, men det var antagelig på Brødbøl skole.

De siste som bodde her var Marie Torstensdatter og Marius Olsen Brødbølbruket, og deres sønn Oskar f. 1908. Oskar gikk på Brødbøl skole, og hadde sin lange skolevei på den gamle Kirkeveien. Denne familien flyttet til Brødbølbraaten i 1917 og tok familienavnet Braaten.

Det ble ingen ny bosetning på Kirkelien etter dette, og hovedhuset ble revet og flyttet til Lund på Austmarka.

Min fetter Syver Gylterud kan fortelle at da han jaktet hara ved Kirkelien i sin ungdom, sto det rester av husene der.

Plassen Kirkelien og Kirkeveien burde merkes og bli tatt vare på som de verdifulle kulturminner de er.

Ole A. Svendsen

BALRUS

Telefonen ringte en dag, og da jeg tar den, kjenner jeg igjen stemmen til Einar Solbergseter. "Dø, nå kan je fortelja hå navnet Balrus kommer tå," lyder det i andre enden. "Du skjønner, når gamlekara skulle på dans eller fest før i tida, sa dom at dom skulle på ball. Når dom først var på ball, tok dom seg et rus og kombinasjonen ball og rus vart tel Balrus. Fleire av de gamle kara je pratet med før forklarte det slik."

I og med at Gunnar Bekken tok opp spørsmålet om Balrus i Medlemsblad nr 88, fant jeg historien om Balrus såpass interessant at jeg har prøvd å få tak i flere opplysninger om stedet og bygningen. Jeg ringte Willy Rundhaug som bekreftet teorien til Einar. Videre skaffet Finn Lunderbye meg beretningen som Hokaasskog Skytterlag gav ut til lagets 75-års jubileum i 1985 forfattet av Torbjørn Bakke.

Der står det:

"Da laget ble stiftet i 1910, ble det muligens skrevet noe om lokalet Balrus, men noe skriftlig finnes ikke nå. Laget måtte ha lokalet nesten fra starten av, for i 1911 ble det påkostet 150 kroner. Beløpet er utgiftsført med "Utbetalt til byggmesteren." Det er også kjøpt inn spiker. I 1912 er det betalt 40 kroner for fire tylfter tømmer og nesten 20 kroner for dørlåser, kroker o.s.v. Året etter ble det kjøpt fire dører à 5 kr og 35 små vindusruter til kr 14,06. I 1913 fikk Lauritz Femoen 50 kroner for arbeid han hadde utført på Lokalet."

Begynnelsen og slutten

Om det står det i beretningen: "Gunnar Lindberg, som nå i 1985 er 77 år gammel, mener å huske at det var Ole E. Moe som gav både tomt og tømmer til skytterhuset som ble bygget i Balrus. Jeg husker skytterhuset som en stor og grå tømmerbygning, og jeg minnes at det brant ned. Det skjedde natt til en søndag sommeren 1927. Jeg hadde vært på festen i Balrus og gikk sammen med ei jente da vi fra en høyde i nærheten så at huset brant. Brannårsaken ble ikke kjent, men jeg husker at da varmen slapp løs, lå det en mann og sov like ved huset. Han hadde vært på fest han også. Heldigvis ble han ikke skadet."

Fra 1927 står det i en protokoll: Styremøte avholdtes søndag 7. august hos Ole K. Sletmoen paa grund av at Hokaasskog Skytterhus brant ned. Det ble besluttet å forsøke å bygge nytt lokale, men da grunneieren nektet byggetomt, måtte vi la la saken bero så lenge.

Skytterlaget hadde fra 1927 ikke noe eget lokale, og fester, møter, sammenkomster ellers ble holdt på forskjellige gårder på Austmarka. Det kunne være hos Martin Tangen, Ole Amundsen Tangen, Arne Nordheim og Hartvig Hammer for å nevne noen. 25-års jubileumsfesten ble holdt hos Lauritz Tangen som for øvrig var en meget ettertraktet spillemann på diverse fester, bl.a. på Balrus.

Ønske om eget lokale og ny skytterbane for skytterlaget ble realisert i 1950. Da satte laget i gang med nytt bygg og ny bane på grunn som vederlagsfritt ble leiet ut av Ole Amundsen Tangen og Gunnar Tangen. Mesteparten av arbeidet på skytterhuset ble utført på dugnader, og i 1954 hadde

skytterlaget sin første generalforsamling i det nye lokalet - Tussevangen. Skytterbanen ble derimot tatt i bruk før, nemlig den 8. juli 1951.

Rudolf Bråten har gitt ut boka "Brandval Finnskog Bosetning." Avsnittet om Balrus tar jeg med her for å få opplysninger om selve stedet. Han forteller om Balrus eller Kverna som det også ble kalt. "Lå på nordsiden av Møkeren, like nord for Balrusvika eller Kvernholmvik. Har sikkert vært bekkekvern i bekken som kommer fra Kverntjernet (Balrustjernet). Det synes ikke stort til plassen lenger. men det har vært dansetilstelninger der i min tid, i 1930åra eller så, i ei gammel forlatt tømmerstue.

Plassen ble ryddet av "Kverngubben". Han var fra Jammerdal, Østre, lot sønnen Lars overta der og flyttet til Kverna (Balrus). han var da 70 år gammel, men plass ryddet han!"

Oddvar

HOKÅSSKOG SKYTTERLAG

Interessen for konkurranseskyting har tradisjoner på Austmarka, og det er mange austmarkinger som gjennom årene har hevdet seg i fremste rekke i Solør-Odal regionen. Austmarka Skytterlag og Hokåsskog Skytterlag har således gjort seg bemerket i skytterkretser i mange tiår. Hokåsskog Skytterlag er kanskje noe ukjent for de fleste som ikke er spesielt skytterinteresserte i bygda, og jeg har derfor lyst til å komme med en del opplysninger om dette laget. Grunnen til dette er at jeg i forbindelse med innlegget om Balrus i dette Medlemsbladet, fikk lånt "Beretning til lagets 75-års jubileum 1985" av Finn Lunderbye.

Følgende utdrag av beretningen gir noe av innholdet i grove trekk:

Den første organiserte konkurranseskyting her i landet, skriver seg fra siste del av 1800-tallet, men den nasjonale skytterbevegelsen ble først sentralisert i "Centralforeningen for Udbredelse av Legemsøvelser og Vaabenbrug" i 1861. Solør Skyttersamlag ble stiftet i 1907 og kan ha vært medvirkende til at Hokåsskog Skytterlag ble dannet. Paragraf 1 i lagets lover lyder slik: "Målet for skytterlaget er i forening med skytterorganisasjonen å vekke interesse for skyttersaken og for verging av landet." Unionsoppløsningen i 1905 og spenningen før og etter påvirket motstands-

viljen og skyttersaken her i landet. Skytterlaget ble til, og det kom med årene til å bety mye både kulturelt og sosialt for bygda. Skytingen ble selvsagt viktigste del av virksomheten, men alt laget dro med seg av samvær i forbindelse med fester og ikke minst med forskjellige oppgaver som måtte løses i fellesskap, kom også til å bety mye.

Lagets første årsmelding er innført i Skytterkontorets dokumenter fra 1910 som synes som stiftelsesåret, og Arne Sletmoen var første formann. Dette vervet hadde han i tre år på rad. Laget begynte med 26 medlemmer, og kontingenten var kr. 1,50 for året. To remingtonrifler ble innkjøpt for kr. 14,20. Ei hylse til disse kostet 6 øre og ett kilo krutt kr. 1,80 mot 130 kr. i jubileumsåret. den første skytterbanen og skytterhus ble anlagt ved Balrus på grunn gitt av Ole E. Moe.

Laget arrangerte ofte dansefester i lokalet på Balrus. Som på andre festlokaler oppsto det ofte krangel i løpet av kvelden og natta. På Austmarka mente mange at det var alle veisluskene (veiarbeidere som var der da) som laget krangel. Men lovene for laget viser klart at krangel kunne ikke tolereres, noe som denne teksten slår fast: "Så vel styret som ordensvern har å påse at det hersker streng orden under alle sammenkomster innen laget. Urostifere og berusede personer som er til gene for andre, har ordensværet straks å vise ut. Opsætsighet og brutal opførsel mot ordensværet, har styret straks å anmelde til politiet." Ordensværet ble forresten betalt med kroner 5 pr. fest i 1923, og lønn til spillemannen var 5 til 7 kroner kvelden i 1930-åra. Lensmannen skulle også ha ei avgift som varierte fra 3 til 20 kroner etter hver fest.

Inntekter utenom dansefester ble skaffet med f.eks. pakkefester. Jentene hadde med pakker som inneholdt forskjellig gotteri. Pakkene ble auksjonert bort, og gutta bød. Det gjaldt å sikre seg pakka til ei jente en gjerne ville ha tak i, og vart det konkurranse om ei jente, kunne prisen bli temmelig høy.

Laget hadde bestemmelser om hvem som skulle bli hedersmedlemmer, og paragraf 6 i lovene sier: "Den som foregående år har skutt best, blir æresmedlem (hedersmedlem) av laget neste år og fritas for årspenger." Beste skytter over lengst tid var Hans O. Tomteberget. Han toppet resultatlista fra 1923 til 1933 og i 1936 og 1937. Nevnes bør likeens Arne Nordheim og Ole A. Tangen. Harry Åsli ble utnevnt til æresmedlem i 1929 "for sin levende interesse for skyttersaken".

Antall aktive har variert som i andre lag, og var rekordstort i 1926 med hele 29 skyttere, og minst i 1930 med 13. I dag er det sunket til 6 aktive, men det er i tillegg en del passive medlemmer. På skytingens dag den 27. mai i år deltok 19 skyttere, og troen på stigende interesse tentes.

Som tidligere nevnt hadde laget egen bane ved Balrus fra starten av. Henry Tangen kunne fortelle at Erik Tangen Femoen begynte å grave anvisergrav til 100-meterholdet i 1910.

Premieskyting var det bare en eller to ganger i året til å begynne med, så kom terrengskyting fra 1923, medaljeskyting i 1927 og i 1930 skyting om organisasjonsmedaljen. I 1934 kom det i gang lagskyting hvor Varaldskog, Lunderseter og Brandval Finnskog Skytterlag ble innbedt.

Hokåsskog Skytterlag prøvde en ny konkurranseform 4. april 1937. Da ble det avholdt langrenn med skyting om en pokal oppsatt av Nordstjerna I.L. og Hokåsskog Skytterlag. Gunnar Tangen vant. Dermed var en form for skiskyting lansert i bygda.

Som vi ser, var det skytterlag både på Lunderseter og Brandval Finnskog samt Varaldskogen. Men i 1964 ble Lunderseter og Hokåsskog slått sammen, og året etter ble Brandval Finnskog Skytterlag nedlagt. Hokåsskog Skytterlag overtok ansvaret for vedlikehold av bane og hus på Øiermoen.

Hokåsskog Skytterlag har hevdet seg godt i skytterstevner gjennom alle år, og da særlig i lagskyting. Således har laget blitt Solørmester 3 ganger, 2 ganger på bane og 1 gang i felt. På bane i 1967 med Ivar Lilleberg, Erik Hamre og Helge Nygård. I 1978 med Henning Gullikstad, Per Kr. Lønhøiden og Kåre Lunderbye. I feltskyting 1978 med Erik Hamre, Helge Nygård og Finn Lunderbye. Laget kan også skilte med 3 vinnere av Skymoens kanne, nemlig Erik Hamre i 1969, Kåre Lunderbye i 1974 og Henning Gullikstad i 1978.

I stykket om Balrus fortelles hvordan bane- og husspørsmålet ble løst de første åra, og at laget var uten lokale fra 1927 da skytterhuset brant og til nytt skytterhus og bane ble bygget i første på 1950-tallet. I dag kan laget være stolt over sitt forsamlingshus - Tussevangen - som er bygd i tilknytning til banen som er godkjent som nasjonal bane. Mye dugnadsarbeid er nedlagt, og Hokåsskog Skytterlag er fortsatt oppegående

og bidrar til å opprettholde gode skyttertradisjoner og grendekultur lengst nord i Austmarka og lengst øst i tidligere Brandval.

Styret i dag består av

Leder: Per Kristian Lønhøiden

Nestleder: Sverre Lønhøiden

Sekretær: Erik Hamre

Kasserer: Finn Lunderbye

Styremedlemmer: Kåre Lunderbye og Åse Hamre

Oddvar Jakobsen

KARELIUS NESET FORTELLER

Han Ola Tålloa og n` Laurits Høgda hadde vøri framme og handle, og dom rodde over sjøn te øss, og fekk prom hos øss og rodde te Hærsjøbrua og gikk over Barbakken og der. Og den samma vægen kom dom tebars, og drakk kaffe hos øss. Da sier Tålloa te mæ det, han Ola, det at "nå jaggu blir du me te øss, du". Det var nåe han sku gjæra, je sku hjelpe`n me.

Og da vi gikk oppover, og kom på åker`n i Tålloa, der gikk sau og åt, og der låg det ein sau som ørmen hadde støkki, så han låg slik og la ut beina, og hue var så stort, satte. "Og tenk her har ørmen støkki sau, du", sa`n Ola, "nå skar je gå opp og sia te gubben at`n tar øksa og går ned og slør i hjel denna, før denna kan itte ligge her".

Og vi gikk opp både`n Laurits og je, og kom opp. Og da sier`n det te kjerringa: "tenk ørmen har støkki ein sau som ligger nedpå ækra her, den er full dau". "Da får du gå, Andreas", sa`n te gubben, "og ta øksa og slør i hjel den, hvis det er liv i`n".

"De har ittnå med mine sauer å gjæra, de", sa`a, Tållokjerringa, "je skar gå ned sjøl, je", sa`a.

Og vi satt der, og vi drakk kaffe, og det. Om ei steinn kom kjerringa, og da kom sau, etter`a!

"Da skar je sia dæ ho har mange rare konster, du", sa`n Ola, "ho miger i vinstre sko`n, du", sa`n og.

Ho kunne gjæra åt før ørmstekk, og. Je skar sia dæ det, at i Lindberget var det to jenter, han Anton bodde der. Og den eine kom springendes te

Tålloa og sa åt'a Marja: "Og vil du væra snill og komma te øss, før ørmen har stökkí'a Emilie" - heitt'a nukk, je trur det - "og vil du komma, og gjæra åt".

Men da vart kjerringa sint, "det skulle du aldri ha sagt, nå har itte je nå makt lenger, je", sa'a. Ho gikk itte da, lell, ho sa ho skulle "gjæra åt". Det mått'a itte sia, nei. "Vil du komma og se på det", hadd'a sagt det så hadd'a vørti med. Men "gjæra åt" skulle itte vøri sagt.

Ved F.Å.

AUSTMARKA RADIOLYTTERFORENING

I stykket om Olaf Søsætra nevner Åge "Radiolytterforeningen". Det høres litt merkelig ut for dagens mennesker, og jeg har prøvd å finne ut litt om dette. I vårt utklipparkiv finnes to utklipp fra Kongsvinger Arbeiderblad om emnet, og jeg vil referere hva de kan fortelle.

Ingolf Støkker var formann i 1936, mens det første utklippet er fra 6. des. 1937. Der fortelles det at Austmarka arbeiderlytterforening ble konstituert, trolig som en fortsettelse av en lokal eller privat forening. På møtet var to representanter fra Arbeidernes Lytterforening på Kongsvinger med, trolig for å gi hjelp i oppstarten.

Det første styret så slik ut: I.O. Støkker formann, Eivind Øverby kasserer, Ole Husmo sekretær, Werner Ekstrøm, Erik Jansrudvangen og Sigurd Ødegård, sistnevnte fra Austmarka Arbeiderparti. Varamenn: Andor Amnian, Jacob Skarnes og Hårek Bondeson.

Revisorer: Mentz Gård og Torbjørn Grimstad

Som utsendinger til distriktsorganisasjonen valgtes Eivind Øverby og Wilhelm Tårnvik.

Styret skulle fungere som festkomite, og det ble besluttet å holde et arrangement i nyttårshelgen.

Det neste utklippet er fra 3. mars 1940, og forteller om årsmøte hos I.O. Støkker. Årsberetningen fortalte at det var avholdt tre styremøter og ett medlemsmøte og behandlet 11 saker. Foreningen hadde samarbeidet med Samvirkelaget, og hadde i årene 1938-39 omsatt radioapparater og radiomateriell for 6826 kroner. Foreningen hadde også, i samarbeid med Sam-

virkelaget, opprettet en ladestasjon for radiobatterier. Der kunne medlemmer få ladet sine batterier for 50 øre, prisen for ikkemedlemmer var 75 øre. Regnskapet viste en kassabeholdning på kr. 103,01.

Ingolf Støkker frasa seg, "på det mest bestemte", gjenvalg. Werner Ekstrøm ble da ny formann, mens resten av styret fortsatte.

Som en kuriositet tar vi med en notis om Kongsvingerforeningen. De hadde fest med underholdning i Vinger-Kinoen en lørdag i 1937, etter herredsstyremøtet. Der var det dans og visesang. Det var også utlodning, gevinsten var et enlampers parafindrevet (!) apparat, som var "garantert støifritt"!

Radioen var en av de store nyhetene på 1920 og -30-årene. Lytterforeningene hadde nok som formål å hjelpe folk med å anskaffe seg radio, de var jo nokså kostbare. Det ser ut til at dette ble sett på som viktig også for arbeiderbevegelsen, sikkert som et ledd i folkeopplysningen.

Det siste møte vi har referert fra var i 1940, en drøy uke før krigsutbruddet. Om det var noen aktivitet i de nærmeste årene er vel usikkert. En helt naturlig stopp ble det jo da tyskerne beslagla alle radioapparatene. Jeg vet heller ikke om det har eksistert noen lytterforeninger etter krigen, i tilfelle vil jeg gjerne høre om det.

Kanskje var Radiogavefondet en slags fortsettelse av lytterforeningene? Det ble opprettet i 1945, og hadde som oppgave å hjelpe "syke, gamle, blinde og vanføre" med å få radioapparater. Ønskekonsertene i NRK skaffet inntektene. Bak dette fondet sto humanitære organisasjoner, NRK og staten. I 1969 hadde fondet over 6000 apparater til utlån.

Eksisterer det noen protokoller eller dokumenter fra lytterforeningene før krigen? Det er en stadig oppfordring til våre medlemmer om å tenke på Historielaget når gamle papirer dukker opp.

Finn Åberg

OLE GUTTORMSEN SVARTBÆKKEN

Fra Hedemarkens Amtstidende juni 1932:

Ole er født på plassen Ampian på Austmarka 22. juni 1852 og fyller altså 80 år onsdag. - Ole Bækken som er hans daglige navn, er oppvokset i små kår. Han forteller selv, at han godt minnes barkebrød, men har ikke selv spist det. Derimot har han kjøpt "lettkorn" og skar rughalm til hakkels og malte dette sammen til mel. Formalingen blev dårlig i de små bekkverkernes tid. Han forteller at man kokte grøt av det, og at det stakk såer og halmstubb op av grøtfatet. Der manglet ofte mat i huset, og han var svært glad for å få en velling kokt av karvekål eller syre med litt mel.

Svartbækken begynte som tjenestegutt for 4 daler året samt et par fotstøvler, hvis skafter han måtte holde sig selv. Alle steder var han godt likt, hårdfør og arbeidssom som han var.

Senere var han tømmerhugger, bl.a. i Østerdalen og i Dalarna i Sverige. En tid var han også arbeidsformann ved forskjellige veianlegg.

I 1876 overtok han Svartbækken, som han drev op til et mønsterbruk. Han solgte i 1916.

Ved siden av sitt gårdsbruk var han i 21 år veivokter, med en begynnerlønn av 75 kroner om året, stigende helt til 300 kroner. Han drev også som slakter og der finnes vel neppe et hus i bygden, hvor ikke Bækkern har vært slakter. Flere tusen dyr måtte late sitt liv for hans kniv.

Videre har han vært meget benyttet som - dyrlæge. Var et dyr dårlig, blev der straks sendt bud efter ham. Det var vanskelig den gang å få fatt på dyrlæge.

I 9 år var han medlem av Vinger herredsstyre og formannskap og har forøvrig innehatt de fleste av tillitshverv, som en bygd kan betro en borger. Han er livsvarig medlem av bygdens skytterlag.

Nu lever han i en liten stue av sine opsparede midler, og fører et meget gjestfritt hus, hvor venner fra by og bygd samles hos ham og med interesse hører hans fortellinger om gamle dager. Han er ivrig avisleser og er nærmest frisinnet venstre.

Det blir sikkert en stor dag for ham, når hans sambygdinger samles om ham på 80-årsdagen i Austmarka skytterhus.

G. A.

Slik skrev altså Hedemarkens Amtstidende den 21/6-1932. Inlandsposten hadde forresten noyaktig samme omtale dagen før. Den 23/6 hadde så Inlandsposten følgende referat fra feiringen på Skytterhuset:

Ole G. Svartbækken blev hedret som sig hør og bør på sin 80 års dag i går. I løpet av dagen mottok han mange vennsbevis og om kvelden samlet byggingene sig i Skytterhuset og festet med og for "Bækkern".

I taler og sang blev der gitt uttrykk for den enestående velvilje som Ole G. Svartbækken er omfattet med i sin bygd og ved M. Holm blev han overrakt en gave med takk for hvad han har vært for sine sambygdinger.

Under festen underholdt det nystiftede orkester på Austmarka på en særdeles fortjenstfull måte, og feststemningen var hele tiden den best mulige - som sig hør og bør, når der skal festes for Ole G. Svartbækken!

Ved F.Å.

EMIGRANTER FRA AUSTMARKA

(Se også nr. 85 og 88)

Retting i nr. 88: Søren Sørensen Haakerud var 45 år, ikke 29 år.

1870.

- 22/4 Lars Gundersen Utgaarden, 28 år, h. Bente Olsdtr. 30 år. Barn: Ole 6 år, Gunder 4 år, Andrea 2 år
Peder Arnesen Skullerud, 57 år, h. Inger Olsdtr. 52 år. Barn: Ole 12 år, Berthe 7 år
- 22/4 Karen Brødbøll, 24 år
- 28/2 Amund Johannesen Nytomten, 10 år
- 28/2 Ole Andersen Svartberget, 45 år, h. Marte, 36 år, Anders 17 år, Johan Andersen, 29 år, Elise Andersen, 34 år
- 3/5 Husm. Martin Olsen, Kamphaug u/Fagernes, 36 år, h. Berte Jansdtr. 36 år. Barn: Ole 9 år, John 7 år, Martinus 5 år, Lisa 2 år
- 3/5 Peder Johansen Abrahamstorpet, 42 år, h. Marit Pedersdtr. 30 år. Barn: Johannes 8 år, Peder Karelius 5 år, Lauritz 3 år.
- 3/5 Johan Henriksen Karterud, 9 år, Lisa Jensdtr. 13 år
- 3/5 Ungk. Peder Henriksen Aronstorpet, 21 år
- 10/5 Gunder Amundsen Kolbjørnsrud, 34 år
- 10/5 Syver Amundsen Åserud, 23 år
- 10/5 Carelius Olsen Klemetsbråten, 30 år
- 13/5 Berger Olsen Kjensli, 24 år, Anton ½ år
- 23/5 Syver Amundsen Skullerud, g. 40 år
- 23/5 Svend Knutsen Brødbølmoen, e., 53 år, Karen Svendsdtr. 17 år

- 22/6 Ole Jakobsen Fagernæs, 36 år, h. Maren 30 år. Barn: Jakob, 2 år
Kristian $\frac{3}{4}$ år
- 15/5 Amund Gundersen Kolbjørnsrud 56 år, h. Karen Johannesdtr. 40
år. Barn: Anne 19 år, Carelius 7 år, Hans 5 år, Ida $\frac{3}{4}$ år
- 16/9 Ungk. Thor Gulbrandsen Thorsrud u/Brødbøl 22 år. Til "Ny
Seland"

1871.

- 14/7 Sofie Olsdtr. Brødbøl 20 år, Anna Johsdtr. (?) 22 år, Oline Olsdtr.
23 år
- 14/7 Amund Larsen Lundhaug u/Fagernes, g., 28 år, hustru Oline
Olsdtr. 23 år
- 7/11 P. (navn utydelig) Olsdtr. Karterud, 25 år
- 2/3 Ungk. Amund Kristiansen Velta u/Fagernes 22 år

1872.

- 17/4 Christian Andersen Purkanstorpet 18 år
Karelius Hansen Høiby 18 år
- 15/5 Lars Christoffersen Sørli u/Fagernes, g. 55 år. Kristine, g. 38 år,
Karen 18 år, Christiane 15 år, Ole 10 år, Hilda 7 år, Lina 4 år
- 15/5 Anne Engebretsdtr. Lønhøyden 20 år
- 15/5 Ole Amundsen Fløitberget 24 år

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:

Finn Åberg

Meltzersgt. 3

0257 Oslo 2

Tlf. 22 44 54 52

Medlemskap koster 100 kr året

Betales til

Austmarka Historielag

v/Sissel Solvin

2224 Austmarka

Gironr. 1840 16 29625

Trykt i 500 eksemplarer